

Namık Kemal Üniversitesi
Namik Kemal University
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Institute of Social Science

No : 03 / 2009

Türk Kadınının Toplumsal Konumunun Gelişim Süreci

Gülen Özdemir

Sosyal Bilimler Metinleri
Papers on Social Science

Kapak Sayfasının Arkası – Bu sayfa boş bırakılmıştır.

Gülen Özdemir

Türk Kadınının Toplumsal Konumunun Gelişim Süreci

Sosyal Bilimler Metinleri 03 / 2009

Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ
Namık Kemal University, Institute of Social Science, Tekirdag

Sosyal Bilimler Metinleri
ISSN 1308-4453 (Print)
ISSN 1308-4895 (Internet)

Sosyal Bilimler Metinleri Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından online ve basılı olarak sosyal bilimlerin farklı alanlarında yapılan çalışmaların duyurulması ve kamu oyu ile paylaşılarak tartışmaya açılmasına yönelik olarak yayınlanan süreli bir yayındır. Çalışmada öne sürülen görüş ve düşünceler yazara ait olup Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünü bağlamaz.

İndirme Adresi:

<http://sosyalbe.nku.edu.tr/>

Namık Kemal Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Değirmenaltı Yerleşkesi
TR-59030 Tekirdağ
Tel: +90-282-293 38 74
Faks: +90-282-293 38 78
E-Posta: sosyalbilimler@nku.edu.tr

İç Kapak Sayfasının Arkası – Bu sayfa boş bırakılmıştır.

Türk Kadınının Toplumsal Konumunun Gelişim Süreci

Özet:

Çalışmada Türk Kadınının tarihsel süreç içerisindeki konumu ele alınmıştır. Bu nedenle öncelikle İslamiyet'in kabulünden önce Türk Kadınının karar alma süreçlerine katılımı dikkat çekicidir. Ancak daha sonra İslamiyetin kabulü ve Arap toplumlarının etkisiyle kadının toplum içindeki konumunda gerileme söz konusudur. Osmanlı'nın son döneminde, Tanzimatla birlikte kadın haklarında birtakım kıpırdanmalar olsa da Türk Kadını asıl çağdaş konumunu Atatürk'le birlikte Cumhuriyet Döneminde kazanmıştır. Bu kısımda Cumhuriyetle birlikte Atatürk'ün kadın haklarına getirdiği yenilikler ve çağdaşlaşma süreci ele alınmıştır. Son olarak da günümüz Türkiye'sinde kadının durumu incelenmiştir. Özellikle günümüz Türkiye'sinde kadın, eğitim, istihdam vb açılardan detaylı olarak ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler:

Türk kadını, Toplumsal konum, Kadın hakları, Yenilik

Turkish Women in the Social Location of the Development Process

Abstract:

Turkish Women in the study of the historical process has been taken up position. Therefore, before the first adoption of Islam in Turkish Women's participation in decision-making is striking. But later, the adoption of Islam and Arab society, the impact of the recession in the position of women in society is in question. The end of the Ottoman period, together with the rights of women in the Tanzimat period, although some move to the position of Turkish women actually contemporary with Atatürk has gained in the Republic Period. In this section, together with the Republic of Atatürk's brought women's rights and contemporary innovation process are discussed. Finally the day is a review of the status of women in Turkey. In particular, today's Turkey, women, education, employment, etc. are discussed in detail aspects.

Keywords:

Turkish women, Social location, Women's rights, Innovation, Atatürk

İçindekiler

I. Giriş.....	7
II. İslamiyetin Kabulünden Önce ve sonra Türk Kadını	7
III. Atatürk ve Cumhuriyet Döneminde Kadın.....	9
IV. Günümüz Türkiye'sinde Kadın	14
V. Sonuç ve Öneriler	16
VI. Kaynaklar.....	18

I. Giriş

Tarihte Türk kadını olmak her zaman bir ayrıcalıktır. Türk kadını İslamiyet öncesi ve Cumhuriyet Dönemindeki konumu ile hem batının hem doğunun ilham kaynağı olmuştur. Daha VIII. Yüzyılda Türk kadını toplumsal ve siyasal alanda söz sahibidir. Ancak daha sonraları İslamiyet'in kabulü ile Arap toplumunun etkisinde kalarak, bu konumunu kaybetmiş ve XIX. Yüzyılın ortalarına gelene kadar toplum hayatının dışında kalmıştır.

Türk kadınının toplum içindeki rolü tarih süreci içerisinde devreler halinde ele alınabilir. Bunlar, Türklerin İslâmiyet'i kabul etmesinden önceki devresi, İslamiyet'in kabulünden sonra, özellikle Osmanlı Dönemi, Atatürk'le birlikte, Cumhuriyet dönemi ve günümüzdeki durumdur.

Bu çalışma ile tarihsel süreç içerisinde Türk kadınının toplumsal yapı içindeki rolü, özellikle Cumhuriyet döneminde edindikleri kazanımlar ve günümüzde bu kazanımları ne ölçüde koruyabildiği incelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışma çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgilerin amaca yönelik olarak derlenmesi ile oluşturulmuş ve Türk kadınının bugünkü konumu tespit edilmiştir.

II. İslamiyet'in Kabulünden Önce ve Sonra Türk Kadını

Türk kadını bu devrede, erkeğinin sosyal tipine yakındır. Erkek gibi, ata biner, ok atar, kılıç kullanır, tek Türkçe belge olarak kabul edilen Orhun Kitabelerinde, Türk kadınından saygı ile söz edilir, özellikle prenseslerin sosyal ve siyasal alanlarındaki çalışmalarına değinilir. Türk ailelerinde bir kız evladın dünyaya gelişi mutsuz ve üzüntü verici bir olay sayılmaz, aksine, sevinç kaynağı olarak kabul edilir. Çocuklar üzerinde babanın olduğu kadar annenin de hakları olduğu savunulur (Doğramacı,1992).

Bu dönemle ilgili olarak Ziya Gökalp'ın "Türkçülüğün esasları " ve "Dede Korkut Hikâyeleri'nden" edinilen bilgiler, kadının o günün koşullarında oldukça özgür olmasıdır (Unat, 1978). Bu dönemde erkek ve kadın aile mallarından birlikte yararlanmaktadırlar. Kadınlar çeşitli işlere eşi ile birlikte girmektedirler. Kamu hukuku alanında çeşitli duyurularda "Hakan ve Hatun buyuruyor ki" sözleri ile başlamakta ve kadınlar örtünme konusunda zorlanmamaktadırlar.

Türklerin yerleşik düzene ve İslâm kültürüne geçiş döneminde Türk Kadını Arap ve Bizans toplumlarının etkisinde kalmıştır.

İslâmiyet'in kabulünün ilk zamanlarında Türk kadınları öğretmen ve asker gibi görevler üstlenebilmektedir. Örneğin Selçuklular Döneminde "Usta Hatun" sultanın kız çocuklarına muallimelik yapardı (Can, 2008). Bu eğitim daha çok Kur'an-ı Kerim, Arapça, hesap gibi dersler şeklinde olmuştur.

Ancak zamanla, özellikle Arap toplumunun kız çocuklarına değer vermemesi, Müslümanlığı kabullenen Türk toplumunda da etkisini göstermiştir. Bu dönemde Türk kadını, pasif bir konuma itilmiştir. Osmanlı Devleti yönetiminin kadına karşı bu katı tutumu benimsemeleri ve uygulamaları, Türk kadınına peçe altına, kafes arkasına mahkûm etmiştir. Bu dönemde erkek kamusal alanda kadın ise özel, mahrem ve aile içinde yer almaktaydı. Kadının, toplum hayatındaki rolü önemli ölçüde sınırlanmıştı.

Osmanlı döneminde, kadın, eğitim hizmetlerinden de yoksun bırakılmıştır. Ailede, erkeğin, hukuksal ve sosyal üstünlüğü kadını iyice güçsüzleştirmiştir. İslam Hukukuna göre erkek, birden çok kadınla evlenebilmekte, üstüne üstlük erkek, dilediği zaman tek taraflı bir irade ile eşini boşayabilmektedir. Kızlar mirastan yarım pay almakta, mahkemede kadın şahidin ifadesi, erkek şahidin ifadesinden değersiz kabul edilmektedir. Kadınlara ücretli çalışma hayatı kapalı tutulmuştur.

Aslında Osmanlı toplumunda kadınları özgürleştirme girişimleri XIX. Yüzyılın ilk yarısında başlamıştır. Kadınların kendi emekleri üzerinde özgürce tasarruf etmelerini, kadın örgütlerine üye olma ilk ve ortaokullara devam etme, serbestçe eşini seçebilme gibi taleplerde bulunmuşlardır. Ancak batılılaşma ve Türkçülük gibi akımların sonucunda ortaya çıkan bu yenilikler, 1889'da yenilgi ile sonuçlanan Türk-Rus Savaşından sonra, II. Abdülhamit'in kadınların yaşmak ve ferace giymelerini yasaklamıştır. Bundan sonra Osmanlı Kadınları kara çarşaf giymeye başlamışlardır. Abdülaziz 1863'de kızlara özgü bir öğretmen okulunun açılmasını emretmiştir. Başlangıçta bu okullarda Kur'anı Kerim öğretilse de sonradan müfredat geliştirilmiştir. Bu yenilikçi hareketlerden ancak Osmanlı burjuvazisinin küçük bir kesimi yararlanabilmektedir.

Osmanlı dönemi Türk kadınının durumu Tanzimat'la bir ölçüde hareketlenmiştir. Halide Edib'in ve o dönem aydınlarının katkıları ile kadınların eğitimi konusunda önemli adımlar atılmıştır. Bu dönemde kadınlarla ilgili çeşitli dernekler kurulmuş ve öğrenim görmüş kadınlar artık peçesiz dolaşmaya başlamışlardır. Ayrıca "Kadınlar Dünyası" adlı dergi ve Kızıl Haç'ın kadın kolunun Türk hemşireleri eğitmeye başlaması da bu döneme rastlar.

Osmanlı toplumunun adeta kadını yok sayan ve dine dayanan toplum yapısından, kadının varlığının hissedildiği toplum yapısına geçiş, Atatürk ilke ve inkılâpları ile olmuştur.

III. Atatürk ve Cumhuriyet Döneminde Kadın

Atatürk'ün kendine özgü bir kadın anlayışı vardır. Bunu şu sözleriyle açıklamaktadır;

“Toplum kadın ve erkek denilen iki cins insandan oluşur. Mümkün müdür ki yığının bir parçasını ilerletelim, ötekini ihmal edelim de kitlenin bütünlüğü ilerleyebilsin; mümkün müdür ki, bir cismin yarısı zincirle toprağa bağlı kaldıkça öteki kısmı göklere yükselebilsin. Şüphe yoktur ki; ilerleme adımları kadın ve erkek iki cins tarafından beraber, arkadaşça atılmalı, yükselme ve ilerlemede birlikte yol alınmalıdır.

Böyle olursa inkılaplar başarı ile sonuçlanır. Bir toplum cinsinden yalnız birinin yenilenmesi ile yetinilirse o toplum yarından fazlası kuvvetsizlik içinde kalır. Bir millet ilerlemek istiyorsa bu noktayı esas olarak almalıdır. Bizim toplumumuzda başarı göstermemizin nedeni kadınlarımıza karşı gösterdiğimiz ilgisizlik ve kusurdan doğmaktadır. İnsanlar dünyaya alınlarında yazılı olduğu kadar yaşamak için gelmişlerdir.

Yaşamak demek faaliyet demektir. Bu sebeple bir toplumun bir organı faaliyette bulunurken, diğer organı işlemez ise o toplum felç olmuştur. Bundan ötürü bizim toplumumuzda ilim ve teknik gerekli ise bunları aynı derecede hem erkek, hem kadınlarımızın edinmeleri lazımdır. Şuna inanmak lazımdır ki dünya üzerinde gördüğümüz her şey kadının eseridir.” (İkdam Gazetesi, 1 Eylül 1925).

Atatürk'ün gerçek bir lider olması, ileri görüşlülüğü, yurt dışı deneyimleri ve Türk toplum yapısını iyi tahlil edebilmesi gibi özellikleri sözlerine ve eylemlerine yansımıştır.

Atatürk Cumhuriyetin ilk yıllarında Ülke ve millet böyle karmaşık, cidden buhranlı bir dönem yaşarken sanki tamamen normal bir barış dönemi havası içindeymişçesine, 25 Ağustos 1924'de "Türkiye Muallimler Kongresi"ni toplar. Türk insanına verilecek "Milli Terbiye"nin esaslarını tespit eder. Böylece Türk kadınının gelecekte alacağı statü de ilk kez tayin edilmiştir (İkdam Gazetesi, 1 Eylül 1925).

Atatürk Öğretmenler Cemiyeti Başkanı Mazhar Müfit Beye “Her şeyi biliyorum. Toplantıya öğretmen kadınları da çağırılmışsınız. Fakat onları neden ayrı sıralarda oturtunuz. Bir daha böyle ayrılık, gayrilik istemiyorum. Kadın-erkek birlikte, yan yana oturacaklardır. Anladınız mı?”

Milletvekillere “Size gelince beyler, sizlerin kadını ayrı bir mekânda, kapalı tutmak istemekteki maksadınızı, ancak şöyle açıklayabilirim.”Siz ya kendinize güvenmiyorsunuz, ya da Türk Kadınının iffetine.” demiştir (Kalıpçı, 1997).

Atatürk'ün burada da Türk kadınına olan güveni ve toplumda incelikle kadınların konumunu yükseltmeye çalıştığı görülmektedir.

Osmanlılardan kalma 1908 yılında çıkarılmış bir seçim kanunu vardır (Tuncer, 2002). Bu yasa ve ilk anayasamız (1876 tarihli Teşkilatı Esasiye) yirmi bin erkek nüfusa bir mebus seçilmesini emreder. Erkeklerin çoğu cephede askerdir. İstenir ki kadınlar da "vatandaş" sayılsın, bu rakamın içine girmiş olsunlar. Millet Meclisi'ne kanun teklifi getirilir. Bolu mebusu Tunalı Hilmi Bey'in önerisi kızılca kıyameti koparır. Hâlbuki bu, "kadına seçim hakkı verilmesi" teklifi değildir. Sadece kadının "vatandaş sayılması hatta insan sayılması" önerisidir (Kalıpçı, 1997).

Atatürk Türk kadınına çok güveniyor, onun dünyanın en yetenekli kadını olduğunu, ancak asırlardır kafes arkasında bırakılmanın ezikliği içinde olduğunu belirterek, bu çok büyük potansiyeli toplumun her kesiminde, yasalar ve uygulamalarla, hizmete sokmaya çalışıyordu. Kadınlar kısa zamanda iş hayatında erkekleri aratmaz hale gelmişlerdi. Kafes ve gericilik tutsağından kurtulan Türk kadını, batıdaki hemcinsleri ile her alanda boy ölçüşüyor, geleceğin aydınlık ve uygar Türkiye'nin temellerini atıyordu. Atatürk bunu şu sözleri ile belirtmekteydi:

"Biz batılı ülkelerden geri kalmamak için hemen her alanda gayret sarf ediyor, yok bütçemizle, kendi yağımızla kavru olarak silkinmeye, ayağa kalkmaya, kimseye boyun eğmeden yaşamaya yepyeni bir ulus olmaya çalışıyoruz... Bunu yaparken de ulusumuzun hamiyet duygularından bilinçli yardım duygularından yararlanmaya gayret ediyoruz... Dağ başlarında, köşe bucak mağaralarda kadınlı erkekli çalışıp mermi ve silah yapan bu ulus, dünya durdukça özgür yaşamaya hak kazanmıştır. Sırtlarında mermi taşıyan erkekleri kadar kahraman kadınlara sahip olan bu ulus için artık boyunduruk altında yaşamak mevzu bahis olamaz" (Kalıpçı, 1997).

Atatürk'ün 1923'lerdeki şu konuşması son derece onurlandırıcıdır: "Belki erkeklerimiz memleketi ele geçiren düşmana karşı süngüleriyle, düşmanın süngülerine göğüslerini germekle düşman karşısında bulundular. Fakat erkeklerimizin meydana getirdiği ordunun yaşam kaynaklarını kadınlarımız işletmiştir. Yurdun var oluş nedenlerini hazırlayan kadınlarımız olmuş ve kadınlarımız olacaktır. Kimse inkâr edemez ki bu savaşta ve ondan önceki savaşlarda ulusun yaşam yeteneğini tutan hep kadınlarımızdır. Çift süren, tarlayı eken, ormandan odun kesip getiren, ürünleri pazara götürerek paraya çeviren, aile ocaklarının dumanını tüttüren bütün bunlarla birlikte, sırtlarıyla, kağnısıyla, kucağındaki yavrusuyla, yağmur demeyip, kış demeyip, sıcak demeyip cephanenin savaş gereçlerini taşıyan hep onlar, hep o yüce, o esirgemez, o tanrısal Anadolu kadınları olmuştur." (Çoban, 2007).

Atatürk kadınların sadece ana olmalarını, sadece evlerinin kadını olmalarını yeterli görmüyordu. Onların tüm sosyal hayata karışmalarını, erkeklerle eşit haklara sahip olarak yarınların aydınlık Türkiye'sini hazırlamalarını istiyordu. Doktor olmalıydılar, avukat olmalıydılar, milletvekili olmalıydılar, muhtar olmalıydılar, gazeteci olmalıydılar, polis ve asker olmalıydılar... Aklınıza hangi meslek geliyorsa ondan olmalıydılar. Havacı olmalıydılar.

Nene Hatun mermileri sırtlamıştı.... Onlar ise kültürü, sanatı, bilimi sırtladılar... Kara çarşafaların altından çıkan kadınlar, geleceği, aydınlığı ve ilerlemeyi yakaladılar...

Süreyya Ağaoğlu Cumhuriyetin yetiştirdiği ilk kadın avukattır. Babası Prof. Ahmet Ağaoğlu gibi hukukçu olmak istiyordu. Ancak o günlerde hukuk fakültesine kız öğrenci alınmıyordu. O, her şeye rağmen şansını denemek istedi ve fakültenin rektörü Selahattin Bey'i görmeye gitti. Selahattin Bey bu ısrarcı kızın haline gülerek, "hukuk fakültesine girmek, isteyen üç kız daha getir, fakülteyi size açalım." dedi. Süreyya kendisi gibi üç kız öğrenci daha bularak hukuk fakültesine adımını attı.

Atatürk " Türk kadını tiyatro sahnesine çıkmazsa, tiyatro gelişmez " demişti. O güne kadar sadece Hristiyan kadınlarına açık olan tiyatro kapıları, ilk kez Türkiyeli kadınlara açıldı ve Afife Jale, Darül Bedai'ye adım attı. Ardından Bedia Muvahhit ve sonra bir çok Türk kızı tiyatro sahnesine çıktı. Afife Jale Cumhuriyetin yetiştirdiği ilk kadın tiyatro sanatçısıdır.

Sabiha Bengütaş Cumhuriyetin yetiştirdiği ilk kadın heykeltıraştır.

Safiye Ali Cumhuriyetin yetiştirdiği ilk kadın doktordur. İlk kadın doktor olarak tıp eğitimini Almanya'da görmüştü... Çünkü, sadece erkekler üniversiteye gidebiliyordu.

Bu örneklerde de görüldüğü gibi, eğer kadınlarımızın önü açılırsa gerçekleştiremeyecekleri, yapamayacakları hiçbir şey yoktur. Bunun ülkemizin gelişmesi ve kalkınması için ne kadar önemli olduğu unutulmamalıdır.

Atatürk'ün kadının eğitimi konusunda konuşmalarına dört esas üzerinde durduğu görülmektedir: Kadın - erkek öğretim ve eğitimi eşit olmalıdır. Kadının en önemli vazifesi analıktır. Kadın toplum hayatının her yönünde yer almalıdır. Kadın analık hizmetini ve toplumdaki görevini iyi yapabilmek için çok sağlam bilgilerle donatılmalı ve faziletli olmalıdır (Kalıpçı,1997).

Atatürk her yönüyle olduğu gibi evliliğiyle de Türk kadınlarına örnek olmuştur.

"Bazı yerlerde kadınlar görüyorum ki, başında bir bez, peştamal veya buna benzer bir şeyler asarak yüzünü, gözünü gizler ve yanında geçen erkeklere karşı arkasını çevirir veya yere

oturarak yumulur. Bu tavrın manası neye delalet eder? Medeni bir millet anası, bir millet kızı için bu garip şekiller, bu vahşi vaziyet nedir? Bu hal milleti çok gülünç gösterir ve derhal düzeltilmesi lazımdır." (1925 İnebolu gezisindeki konuşması)

"Bizim dinimiz hiçbir vakit kadınların erkeklerden geri kalmasını talep etmemiştir. Allah'ın emrettiği şey, erkek ve kadının beraber olarak ilim ve bilgiyi kazanmasıdır. Kadın ve erkek bu ilim ve bilgiyi aramak ve nerede bulursa oraya gitmek ve onunla donanmak mecburiyetindedir. İslâm ve Türk tarihi tetkik edilirse görülür ki, bugün kendimizi bir türlü kayıtlarla bağlı zannettiğimiz şeyler yoktur. Türk sosyal hayatında kadınlar ilim ve bilgi yönünden ve diğer hususlarda erkeklerden asla geri kalmamışlardır. Belki daha ileri gitmişlerdir." (Doğramacı,1992).

"Kadınlarımız için asıl mücadele alanı, asıl zafer kazanılması gereken alan, biçim ve kılıfta başarıdan çok, ışıkla, bilgi ve kültürle, gerçek faziletle süslenip donanmaktır. Ben muhterem hanımlarımızın Avrupa kadınlarının aşağısında kalmayacak, aksine pek çok yönden onların üstüne çıkacak şekilde ışıkla, bilgi ve kültürle donanacaklarından asla şüphe etmeyen ve buna kesinlikle emin olanlardanım."

Dünyada hiçbir milletin kadını, ben Anadolu kadınından fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte, Anadolu kadını kadar emek verdim diyemez. Erkeklerden kurduğumuz ordumuzun hayat kaynaklarını kadınlarımız işletmiştir. Çift süren, tarlayı eken, kağnısı ve kucağındaki yavrusu ile yağmur demeyip, kış demeyip cephenin ihtiyaçlarını taşıyan hep onlar, hep o yüce, o fedakâr, o ilahi Anadolu kadını olmuştur. Bundan ötürü hepimiz bu büyük ruhlu ve büyük duygulu kadınlarımızı, şükranla ve minnetle sonsuza kadar aziz ve kutsal bilelim." (Vakit Gazetesi, 30 Mart 1923.)

Atatürk, Türk kadınına, asırlarca ihmal edilen sosyal ve siyasal haklarını kazandırdı. Atatürk; bu hakların kadın tarafından kullanılmasının insanlığın mutluluğu ve saygınlığı açısından gerekli olduğuna inanıyor, Türk kadınının, dünya kadınlığına elini vererek yine dünyanın barış ve güveni için çalışmasını istiyordu.

Türkiye'de medeni âlemin anladığı şekilde kadın haklarının kabul edilmesi, Atatürk'ün önderliğiyle Cumhuriyetin kurulmasından sonradır.

Kadınların hukuk alanında gerçek bir eşitlikten yararlanmaları Cumhuriyeti izleyen yıllarda mümkün olabildi. 1924 Anayasası'nın Seçme ve Seçilme hakkındaki 10. ve 11. maddeleri, 2599 sayılı ve 5 Aralıkta 1934 tarihli kanun ile değiştirilerek kadınlara da seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Atatürk'ün Cumhuriyet'i izleyen yıllarda yaptığı inkılapların bir dizisi kadın hakları konusundadır. Bunlardan en önemlisi kadını aile hukuku alanında da erkeklerle eşit hale getiren Medeni Kanun'dur.

1926 Türk Medeni Kanunu ile Türk kadınına temel haklar verilmiştir. Bu haklar şunlardır:

Erkeklerin çok kadınla evliliği yasaklanmıştır. Tek eşlilik hükmü getirilmiştir. Boşanma konusunda karar yetkisi mahkemelere verilmiştir. Boşanmada kadın, erkekle eşit haklara sahip olmuştur. Evlilik işlemleri resmi kayıtlar dâhilinde, evlendirme memurlarınca yapılması öngörülmüştür. Kadının vasiliği yasal güvencelere alınmıştır. Kadın mirasta eşit haklara kavuşmuştur. Kadınlara, erkeklerle aynı işlerde çalışma ve eşit ücret alma hakkı tanınmıştır (Doğramacı,1992; Unat, 1978).

1935 yılında Türk Kadını'na seçme ve seçilme hakkı tanınması nedeniyle yaptığı konuşması şöyledir:

"Bu karar Türk kadınına sosyal ve siyasal hayatta bütün milletlerin üstünde yer vermiştir. Çarşaf içinde, peçe altında ve kafes arkasındaki Türk kadını artık tarihlerde aramak lazım gelecektir. Türk kadını, evdeki medeni konumunu yetki ile işgal etmiş, iş hayatının her aşamasında başarılar göstermiştir. Siyasi hayatla, Belediye seçimleriyle tecrübe kazanan Türk kadını bu sefer de milletvekili seçme seçilme suretiyle haklarının en büyüğünü elde etmiş bulunuyor. Medeni memleketlerin birçoğunda, kadından esirgenen bu hak, bugün Türk kadınının elindedir ve onu yetki ve liyakatle kullanacaktır." (Apatay,1996).

Atatürk'ün kadına ve kadın haklarına verdiği önemi şu satırlar daha iyi anlatmaktadır:

"Bizce, Türkiye Cumhuriyeti anlamında kadın, bütün Türk tarihinde olduğu gibi bugün de en muhterem yerde her şeyin üstünde yüksek ve şerefli bir mevcudiyettir."

" Erkeklerle ilk öğüdü, ilk eğitimi veren ve onun üzerinde ilk analık nüfuz ve tesirini kuran kadındır."

"Şuna inanmak lazımdır ki, dünya yüzünde gördüğümüz her şey kadının eseridir."

"Herhalde kadınlarımızı da erkekler gibi aynı öğrenim derecesinden geçirmeliyiz. Onlara, erkeklerle öğrettiğimiz şeylerden başka kadınlık vazifelerini de öğretmeye mecburuz." (Kent Gazetesi, Kilis, Sayı:9810).

Çeşitli örneklerle de belirtildiği gibi, Atatürk Türk Milletinin önderi ve lideri olarak, Türk Kadınının toplumsal konumunu, her alanda yasalar ve uygulamalarla yükseltmiştir. O günün koşullarında son derece ileri görüşlü bu uygulamalar, toplumun bu durumu benimsemesi için yapılan çalışmaları da kapsamaktadır. Özellikle Türk Medeni Kanununda yapılan değişiklikler, o yıllarda medeniyetini örnek aldığımız ülkelerden de daha öncü konumdadır. Örneğin İsviçre de Kadınlara seçme ve seçilme hakkı 1971'de verilmiştir. Bu verilerden

hareketle, Atatürk ve Cumhuriyet dönemi kadınların toplumsal konumu açısından, başlangıçta da belirtildiği gibi hem doğunun hem batının ilham kaynağı olmuştur.

IV. Günümüz Türkiye'sinde Kadın

Kadının toplumsal konumu açısından Atatürk ve Cumhuriyet Dönemindeki tüm bu hızlı ve Dünya'ya örnek olan gelişmelerin günümüz Türkiye'sinde ki durumu incelendiğinde, pek de parlak olmadığı, aynı ivmenin sürdürülemediği, hatta kadınlar açısından bazı alanlarda geriye gidişin söz konusu olduğu görülmektedir. Özellikle eğitim ve istihdam gibi konularda kadınlarımızın durumu ile ilgili bazı istatistikler durumu açıklamaktadır.

Türkiye de günümüzde 72 milyon insanın 36 milyonu kadındır. Bunun 74,8'i kentlerde, 25,2'si kırsal alanda yaşamaktadır. Kadınlarımızın ancak %80,6'sı okur-yazardır ve sadece %3,9'u yüksek okul mezunudur. Kadınlarımızın sadece %23,4'ü işgücüne katılmakta, İssizlik oranı kadınlarda %10,7, bu oran kentte %16,5'e çıkmakta, kırsal kesimde ise %4,2'de kalmaktadır. Kadınların %77'si ücretsiz aile işçisi konumundadır. Kadınların kentlerde %85,5'inin, kırlarda ise %77,5'unun hiçbir geliri yoktur. Tarımda çalışan kadının %32,97'si, tarım dışında çalışan kadının ise %10,44'ü yoksuldur (www.tuik.gov.tr, www.ksgm.gov.tr, www.iskur.gov.tr,).

Tüm bu rakamlar kadınların eğitim, gelir düzeyi ve işgücü açısından oldukça geri durumda olduğunu göstermektedir. Bu verilerle Türkiye'de kadın istihdam potansiyelinden yeterince yararlanılmadığı, atıl bir işgücü kapasitesinin var olduğu, işgücüne dâhil olanın ise verimliliğinin düşük olduğu, sosyal ve ekonomik açıdan da kendisini tatmin etmekten uzak kaldıkları görülmektedir.

Tablo 1.TBMM'deki Kadın Milletvekillerinin Yıllar İtibariyle Oranları

Yıllar	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın Milletvekillerinin % Oranı
1935	18	395	377	4,6
1950	3	484	487	0,6
2002	24	526	550	4,4
2007	46	504	550	8,36

Kaynak: T.C.Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü İnternet Sitesinden alınan bilgilerle düzenlenmiştir.

Kadınların seçme ve seçilme haklarını kullanmak açısından yıllar itibarıyla kadın milletvekili oranlarını Tablo 1. de inceldiğimizde, Cumhuriyetin ilk yıllarında durumun daha iyi olduğunu görebiliriz. Ancak 2007 yılında bu oran biraz yükselmiştir.

Temmuz 2007’de yapılan seçimde kadın adayların teşvik edilmesine yönelik kampanya, kamuoyunun dikkatini bu konuya çekmekte başarılı olmuştur (Anonim 2007).

Kadınların istihdam, eğitim, seçme ve seçilme hakkını kullanmak açısından günümüzdeki durumu, istatistiksel verilerler incelendikten sonra, yaşadıkları sorunlar kısaca özetlenirse, başlıca üç başlık altında toparlanabilir. Bunlar; geleneksel yapıdan kaynaklanan kısıtlar ve karar mekanizmalarına sınırlı katılım, örgütlenememe ve finansal kaynaklara erişim olanaklarıdır.

Geleneksel yapı, kadınların miras haklarını kullanamamalarına, karar mekanizmalarına katılamamalarına yol açmaktadır. Sosyal haklarını ve vatandaşlık haklarını yeterince bilemekte ve kullanamamaktadırlar. Kadınlar her ne kadar istihdam içerisinde yer alsalar da evdeki sorumluluklarının fazlalığı ve annelik rolleri nedeniyle özellikle yönetim kademelerinde yer alamamaktadırlar. Bu konularda destekleyici koşullar da yeterli değildir.

Ayrıca kadınlarımızın çoğunluğu sosyal güvenceden yoksun ve finansal kaynaklara ulaşamamakta, ellerine para geçmemekte ve ölçülebilir bir geliri bulunmamaktadır. Ayrıca ailede kazanılan para üzerinde söz sahibi olamamaktadırlar. Kente göç ve kadınların kentte istihdam olanaklarından yoksun olması veya kayıt dışı ekonomiye dâhil olması da diğer bir sorundur.

Kadınlarımız açısından örgütlenememek de sorunlarının çözümü açısından önemli bir dezavantajdır. Kooperatifler tam bu aşamada devreye girmektedir. Bağımsız kooperatifler ortaklarına, genel eğitimlerini ve mesleki kabiliyetlerini artırmada yardımcı olarak insan kaynakları gelişimine önemli ölçüde katkıda bulunabilmektedirler.

Buna ek olarak, nüfusun daha zayıf gruplarına yönelik olan olumsuz etkileri de ortadan kaldırmaya yardımcı olabilmektedirler (Özdemir 2006). Kooperatiflerde ortak çalışma ruhu gelişmekte ve bu ortak çalışma biçimi, görel olarak toplumun ekonomik yönden daha zayıf kesimlerinin pazarlık gücünü kuvvetlendirmede ve toplumsal bir araya gelişi artırmada genellikle başarılı olmaktadır. Ayrıca bu ortak çalışma ruhu Devlet tarafından artık sağlanmayan toplumsal hizmetlerde oldukça etkilidir.

Bununla beraber, unutulmamalıdır ki daha yoksul toplumlarda çalışmak için yüksek düzeyde dayanışma gerekli olup güçlü yerel liderlik önem arz etmektedir (Özdemir 2005).

Kooperatifler sivil toplumun diğer üyeleriyle beraber, küreselleşmenin gidişatını şekillendirmede önemli rol oynarlar. Kooperatifler özellikle diyalog ve karşılıklı yönetim ilişkilerini güçlendirirler. Kooperatifler uzun süredir demokrasi okulları olarak bilinmektedir.

Kooperatifler, ekonomik kapasiteyi güçlendirirler. Yerel ekonomik taban oluşturmak için öncelikle yerel ihtiyaçlara eğilirler. Ekonomik ve sosyal değerleri ve uygulamaları bağdaştıran yenilikçi kurumlardır. Kooperatifler sivil toplumun diğer üyeleriyle beraber, küreselleşmenin gidişatını şekillendirmede önemli rol oynarlar. Kooperatifler özellikle diyalog ve karşılıklı yönetim ilişkilerini güçlendirirler. Kooperatifler uzun süredir demokrasi okulları olarak bilinmektedir.

Son yıllarda kadınların sorunlarının çözümünde kadın girişimciliği desteklenmekte, bölgesel kalkınma projeleri ve uluslararası sözleşmeler (ILO,CEDAW), sivil toplum örgütlerinin kadınlara olan ilgisi giderek artmakta ve harekete geçirici rol oynamaktadır.

V. Sonuç ve Öneriler

Türk kadını 16.yüzyıla kadar özgür ve bağımsız ve toplumda anaerkil bir yaşam sürdürmüştür. Bu tarihten 2. Meşrutiyete kadar esir, köle, cariye konumunda ve ataerkil bir yaşam tarzı söz konusudur. 2.Meşrutiyetten Cumhuriyete kadar eşitlik istek ve düşünceleri gelişmiştir. Ancak Cumhuriyet döneminde Atatürk'le beraber kadın hakları kazanılmış ve hür ve eşit yaşam tarzı benimsenmiştir.

Günümüzde nüfusun %49'unu oluşturan, %76'sının faal olarak çalışır görünmediği, yaklaşık %4'ünün üniversite düzeyinde eğitim alabildiği ve %77'sinin ücretsiz aile işçisi olarak tanımlandığı kadınlar; sorunlarını çözmek ve dezavantajlı durumdan kurtulabilmek için mutlaka ulusal düzeyde ve özellikle bölgesel ve uluslararası düzeylerde koordinasyon ve birlikte çalışmayı öğrenmelidirler. Bu amaçla Kadın kooperatifleri gibi bağımsız, kendiliğinden kurulan, kendi kendine yardımcı olan organizasyonlar, yerel davranış standartları ile tam anlamıyla uyumlu olmayan ve hedef grubun ekonomik ihtiyaçlarına mutlak bir şekilde hizmet etmeyen ithal edilmiş yapılara kıyasla daha kendi ayakları üzerinde durabilir bir durumdadır.

Bu gibi kooperatifler, güçlü bir ortaklık tabanı sağlamak ve ortaklarının, kooperatiflerinin yönetimine ve kontrolüne aktif olarak katılımını sağlamak zorundadırlar (Özdemir 2008). Var olan örgütlenmelerin toplumsal cinsiyet dengeli hale getirilerek güçlendirilmesi gerekmektedir.

Ancak bu şekilde kadınları aktif olarak üretime katarak dezavantajlı durumdan avantajlı duruma getirir ve toplumsal kalkınmayı sağlayabilirler.

Bunların dışında kadına yönelik yasal düzenlemelerin günlük yaşamdaki etkilerinin izleme ve değerlendirilmesinin yapılması gerekmektedir.

Kadınların sorunlarını çözmeye dönük stratejiler geliştirmede var olan kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyon oluşturulmalıdır.

Kurumsal yapılarda karar alma pozisyonlarında toplumsal cinsiyet dengeli temsil sağlanmalıdır. İleriye dönük politikalar oluşturulmasında ve uygulanacak projelerde kurumlar arasında koordinasyon sağlanmalıdır.

Kadınlar için istihdam olanakları örgün ve yaygın (mesleki) eğitim aracılığıyla artırılmalı ve teşvik edilmelidir.

Kadınların mülkiyet ve miras haklarına sahip çıkmaları ve kullanmaları yönünde eğitimler verilmelidir.

Kadınların kaynak ihtiyacının karşılanması için uygun finansman koşullarının yaratılarak geliştirilmesi/yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Çalışan kadınların sosyal güvenlik sistemine dahil edilmesinin ve erişiminin sağlanması için gerekli teşvikler ve önlemler alınmalıdır.

Kaynaklar:

Anonim (2007). *AB İlerleme Raporu*

Apatay, Ç. (1996). *Atatürk Türkiye'sinin Türk Kadınına Kazancı, Kitap yayınları.*

Can, S. (2008). "Selçuklular Döneminde Kadın", *Ufuk Ötesi yayınları, (2.Baskı), İstanbul.*

Çoban, A. (2007). *Atatürkçü Düşünce Sisteminde Kadın ve Eğitimi, Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

Doğramacı, E. (1992). *Atatürk ve Kadın Hakları, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 24 Cilt VIII.*

İkdam Gazetesi, 1 Eylül 1925

Kalıpçı, İ.(1997). *Atatürk ve Kadın, TCZB Yayını*

Kent Gazetesi, (Kilis) sayı:9810

Özdemir, G.(2008). *Günümüz Kooperatiflerinde Dönüşümün Örneği: Kadın Kooperatifleri, Türk Kooperatifçilik Kurumu tarafından 9-10 Ekim 2008 tarihinde düzenlenen XIX. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresinde sunulu bildiri.*

Özdemir, G.(2006). *Türk Kooperatifçiliğinin Yeni Yüzü: Kadın Kooperatifleri, Türkiye VIII. Tarım Ekonomisi Kongresi, Antalya.*

Özdemir, G(2005). *Türkiye'de Kadın Kooperatifleri, Büyüme ve Gelişme Perspektifleri, Frederich Ebert Vakfı Tarafından desteklenen I. Kadın Kooperatifleri Buluşması toplantısında sunulan bildiri, İstanbul.*

Tuncer, E.(2002). *Osmanlıdan Günümüze Seçimler, TESAV Yayınları, İstanbul.*

www.ksgm.gov.tr, T.C.Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi

www.tuik.gov.tr, T.C.Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu İnternet Sitesi

www.iskur.gov.tr, T.C.Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş ve İşçi Bulma Kurumu İnternet Sitesi.

Unat, N.A.(1978). *Türk Toplumunda Kadın, Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları ve Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, ;İstanbul.*

Vakit Gazetesi, 30 Mart 1923

© 2009 by the author(s)

Yrd. Doç. Dr. Gülen Özdemir

1964 yılında Ardanuç doğumludur. İlk, orta ve lise öğrenimini Ankara' da tamamlamıştır. 1986 yılında Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümünden mezun olmuştur. 1990 yılında Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Bölümünde yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. 1996 yılında Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Bölümünde Kooperatifçilik alanında doktorasını tamamlamıştır. 1990 yılından itibaren Trakya Üniversitesi Tekirdağ Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümünde Araştırma Görevlisi, 1997 yılından itibaren ise aynı bölümde Yardımcı Doçent olarak görev yapmıştır. Halen Namık Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümünde Yardımcı Doçent olarak görev yapmaktadır. Tarım Ekonomisi alanında ulusal ve uluslar arası olmak üzere 30 adet yayını bulunmaktadır. Evli ve iki çocuk annesidir.

Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Metinleri

Namik Kemal University Papers on Social Science

No:03/2009

Türk Kadınının Toplumsal Konumunun Gelişim Süreci

Gülen Özdemir

No:02/2009

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin Kabul Edilişinin 60. Yıldönümünde Taşıdığı Anlam ve Önemi

Alpay Hekimler

No:01/2009

Avrupa Birliği Ekseninde Türkiye’de Tarım Sektöründe Sosyal Güvenlik ve Sorunları

Teoman Akpınar

No: 02/2008

Avrupa Birliği Müktesebatı Işığında Türkiye’de Çalışma Yaşamında Güncel Gelişmeler

Tankut Centel

No: 01/2008

Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’de İşgücü Piyasası Politikaları Ve İşsizlik Halinde Sağlanan Yardımlar

Alpay Hekimler